

Inhoud

1. Van de redactie.....	2
2. Korte schets (2)	3
3. Tussen gerei en gerief	5
4. Karolingische waar te Oirschot	6
5. Beschrijving vondsten	7
6. De oude Grintweg (2).....	8
7. De opkomst, het verval en het voortbestaan van de rederijkersgilden door de eeuwen heen (3).....	10
8. Doetelen	12

1. Van de redactie

Bij dit eerste nummer van de tweede jaargang willen wij alsnog iedereen het allerbeste toewensen voor het nieuwe jaar.

De reacties over de eerste drie nummers waren over het algemeen positief. Dat geeft ons moed en vertrouwen om op dezelfde voet voort te gaan.

Ook dit jaar kunnen wij dit niet alleen. Wij zijn afhankelijk van kopij van de leden van onze Heemkundekring.

Dat hoeven niet altijd artikelen van enkele bladzijden te zijn, maar ook losse gezegden, liedjes of gedichtjes die u vroeger van uw vader of (meestal) moeder hebt geleerd zijn heel welkom. Ook dat zijn aspecten van onze cultuur die bewaard mogen blijven.

Deze korte stukjes tekst kunnen ook gebruikt worden als bladvulling.

Ook reacties op artikelen ontvangen wij graag. Wij krijgen dan een levendiger tijdschrift.

Heemkunde moet leven !

De kopij voor het volgende nummer verwachten wij vóór 1 Mei.

2. Korte schets (2)

Mijn tante Marie (Johanna Maria Bakx, geboren 08-05-1876 en overleden 14-01-1973) was in haar lange leven onderwijzeres en zij heeft altijd veel verhalen over "de goede oude tijd" aan mij verteld. Zij is 96 jaar oud geworden en tot het laatst - zoals dat heet - bij haar volle verstand gebleven. Van die vertelsels heb ik er een paar op schrift. Het zijn er niet zoveel, maar wat ik heb wil ik graag in "Van Den Herd" kwijt. Voor het gemak laat ik tante Marie zelf aan het woord:

De boerderij in mijn jeugd, nu ruim 90 jaar geleden, en die van tegenwoordig geeft een verschil als dag en nacht. Dikwijls heb ik mijn moeder (Maria Catharina van Beek, geboren 15-08-1843 en gestorven 16-12-1924) horen vertellen, dat haar vader (mijn grootvader) d.i. Adrianus van Beek (geboren 13-05-1811 en overleden 04-09-1905) in hare jeugd al een flinke boerderij bezat met 8 koeien, maar geen paard. Met een os werd het werk op de boerderij gedaan. In mijn jeugd heb ik slechts ossen gekend op kleine keuterboerderijtjes. De vader van grootvader, een weduwnaar, trouwde met de moeder van grootmoeder (een weduwe). Grootvader en grootmoeder (Joanna van Beerendonk, geboren 23-12-1813 en overleden 02-01-1892) kwamen dus bij elkaar als broer en zus; later trouwden zij met elkaar en bleven in hun oudershuis wonen. Gods zegen rustte op hun werk. Zij boerden de eerste jaren bijzonder goed en kregen 6 kinderen, waarvan één (Pauwke) gehandicapt. Maar toen kwam de tegenspoed. De kalveren groeiden niet meer, bij het kalven brachten de koeien dode kalveren voort. De koeien werden ziek en gaven geen melk; alles liep tegen. De zogenaamde veearts (Jan van Kollenburg, een oude boer) wist geen raad, ook de burenen niet. Het grote woord werd gezegd: de stal was behekst !

Daarvoor was raad bij de Paters in St. Agatha. Maar dat lag ver van Oirschot. Er waren toen geen auto's, geen fietsen; te voet zouden ze gaan: mijn grootvader en een zwager (Kiske Pauwe = v. Beerendonk).

Op een zomermorgen - om 3 uur - met een stevige stok en een groot pak boterhammen, gingen zij op weg. Flink stapten ze voort door de verschillende dorpen. In St. Agatha bij de Paters werden ze goed ontvangen; zij vertelden waarom ze kwamen. De Paters stelden hen gerust; -zij zouden bidden,- en gaven een doosje (ter grootte van een schoensmeerdoosje), goed dichtgeplakt, met een relikwie erin, mee naar huis. De relikwie moest op stal worden gehangen, maanden lang. Dan zou alles wel in orde zijn. Ze kregen ieder een bord stevige erwtensoep, betaalden en gingen welgemoed terug naar Spooronk. Alles ging goed. Ze waren blij toen ze dóór Best in Oirschot gekomen waren, zo zonder tegenspoed, want van de heks hadden ze alles gevreesd. Het werd donker toen ze de grens van Oirschot's dorp naderden.

Wat was dat? Grootvader, die het doosje droeg, werd opeens vreselijk moe, zijn benen werden loodzwaar; hij kon bijna niet meer vooruit, het zweet liep langs zijn aangezicht; het doosje werd ieder ogenblik zwaarder. Toen zei Kiske, zijn zwager: "Geef het mij eens". Maar zodra hij het had was 't hetzelfde met hem. Hij kon niet meer verder. Ten einde raad gingen ze in den graskant van den weg zitten om wat uit te rusten. Dat was bij het huis van Fons van Baar, nu de Meeuw (Amelberga). Ze waren nog een uurtje van huis: in Spooronk moesten zij zijn.

Toen ze een kwartiertje gerust hadden en den laatsten boterham hadden gegeten, stonden ze vol moed op. Maar het ging niet. Het doosje was nog even zwaar, ze konden het bijna niet tillen, maar het moest. Voetje voor voetje gingen ze verder. Ze droegen het tussen hun in, ieder met een hand, maar het was te zwaar.

Tien stappen lopen en ze moesten het weer neerzetten; dan gingen ze weer zitten rusten.

Maar het werd nacht, zo dicht bij huis en ze konden er niet komen ! Toch maar aanhouden.

's Morgens bijna 6 uur, de boeren gingen alweer aan het werk, kwamen ze eindelijk thuis. Gans bezweet en dood-, doodmoe. Maar het doosje was er !

Grootmoeder was zo bang geweest, ze had den helen nacht opgezeten en gebed. Wat was ze nu blij, en de reizigers niet minder. Andere kleren aan, een goede kop koffie en ...naar bed. Het leed was geleden en de heks overwonnen. De relikwie werd op stal gehangen en 's avonds werd er met kracht door het hele gezin gebeden.

En...het hielp, de koeien werden vanaf die dag stilletjesaan gezond, ze begonnen goed te eten, gaven weer meer melk; de kalveren groeiden als vroeger en na drie maanden was alles weer als vroeger, ging

alles weer goed. De relikwie bleef in de stal hangen. Jaren later hebben mijn ooms het doosje open gemaakt. Er zat een medaille in van den H. Isidorus, patroon van de boeren.

Tot zover de schets van mijn tante Marie zaliger. Adrianus van Beek, die dus mijn overgrootvader van moederskant is, had als jongeling onder Chassé gevochten op de Citadel van Antwerpen bij de Tiendaagse Veldtocht en was daardoor alleen al niet bang uitgevallen. Daarover vertel ik later wel eens.

Adrianus van Beek met vrouw en kinderen woonden in wat nu de Lubberstraat is. Ik bezit van allen, op één zoon na, de bidprentjes. Wil je wel geloven, dat ik, als ik over Spoorдонк om naar de H. Eik fiets, dat ik dan nog dikwijls denk aan mijn voorvader Adrianus van Beek (Joan van Beek), die door toedoen van Marie Bakx voor mij levendig gebleven is.

Theo van de Loo

3. Tussen gerei en gerief

Deze keer waait de wind uit een andere hoek wat de musea aangaat. Geen "Vier Quartieren", geen "Hand en Span", maar het museum van de Zusters Carmelitessen "Blijendaal" in de Nieuwstraat.

Na de verbouwing van de laatste jaren heeft ook de oude zolder, waar tot na de oorlog de zusters hun wel zeer sobere cellen hadden, een grondige opknappbeurt ondergaan. Hier hadden de zusters voordien al 'n klein museumpje ingericht. Dit is de laatste jaren, toen er meer en vooral 'n betere ruimte kwam, nogal wat uitgebreid, en kon al het bewaarde de plaats krijgen die het volop verdiende.

Voor 'n groot gedeelte draait het tentoongestelde om de "H. Non van Oirschot.", "Maria Margaretha der Engelen", geboren te Antwerpen als Maria Margareta Valkenisse. In 1624 trad zij in in de Karmel en stichtte in 1644 de Karmel te Oirschot, alwaar zij overleed in 1648.

Haar leven is voor de meeste van ons wel enigszins bekend. Zij muntte uit in grote godsvrucht voor de H. Eucharistie. Zij bad dat na haar dood haar lichaam tot olie zou "versmelten" om zo op te branden ter ere van het H. Sacrament.

Bij binnenkomst betreden we 'n mooie oude zolder met oude eiken balken. Veel oude heiligenbeelden staan hier tentoongesteld. Er zijn foto's en levensbeschrijvingen van zusters, ook van andere orden. Verder diverse gebruiksvoorwerpen, zoals kerkboeken, die in 't verleden dienst gedaan hebben.

Aan de rechterkant vinden we doorlopend voornamelijk voorwerpen die van de "Heilige Non" afkomstig zijn. Devoot tentoongesteld (achter gordijnen die na bezichtiging weer gesloten worden) wordt ons hier 'n blik in 't verleden gegund, waarvan men even stil wordt.

Bewaard worden ondermeer kledingstukken en gebruiksvoorwerpen die aan de "Heilige Non" hebben toebehoord. Hierbij o.a. de tuniek waarin zij opgebaard heeft gelegen. Verder de witte koormantel, rok, hemd, 'n bepaald soort schoenen en hoofdbedekking. Ook een werkbankje door haar gebruikt.

De kleding - bedenkende dat die ± 350 jaar oud is - is nog in zeer goede staat.

Verder is er 'n nog compleet ingerichte oude kloostercel, héél, héél sober met krib, strozak, waskom, olielampje, stoof en stoel. Daarnaast 'n kamertje met mooie voorwerpen zoals reliekschrijnen, relikwieën enz.

Verder is er een kamer met fotomateriaal, en 'n oud kastje met stolp. Hier zijn ook diverse devotieprentjes te koop.

Alles bij elkaar 'n zeer interessant, bezienswaardig en vooral devoot museum. Het geeft daar onder het oude dak met zijn prachtige eiken balkenpartijen, een blik op 'n manier van leven die wij grotendeels ontgroeid zijn, maar het rechtvaardigt de liefde die de bevolking van Oirschot altijd voor de karmel gehad heeft.

Als u (misschien?) ooit de kans krijgt om dit museum te bezoeken, zult u blij verrast zijn dat al dit moois bewaard gebleven is, als dankbare herinnering aan "de Heilige Non van Oirschot".

Luus

4. Karolingische waar te Oirschot

In juli 1992 werd aan de Spoordonkseweg (nr.39) bij bouwwerkzaamheden een afvalkuil ontdekt met daarin zwartgeblakerd aardewerk. Ook kwamen enkele scherven naar boven met versierd wit aardewerk. De kleuren bestaan uit tinten rood, geel en bruin. (tekening 1 kuil A)

Op 2 september werd bij bouwwerkzaamheden ten behoeve van plan Ekerschot opnieuw een serie afvalkuilen aangesneden.

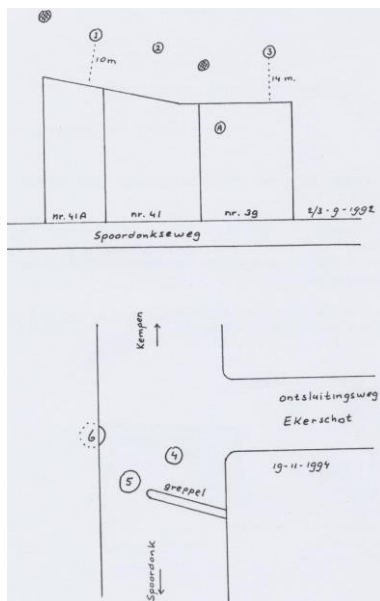
Nadat ± 75 cm. zwarte dekgrond verwijderd was werden de sporen zichtbaar van 5 afvalkuilen.

Kuil 1 stak scherp en donker af in het gele zand. Doorsnede 70 cm. Diepte 15 cm. De inhoud bestond uit een grote hoeveelheid houtskoolresten, zwartgeblakerd aardewerk, wit aardewerk, grauw aardewerk en roodbakkende steen. Daarnaast werd een slaksoort aangetroffen die aan ijzerslak deed denken.

Kuil 2 stak grijs af in het gele zand. Doorsnede 100 cm. Diepte 15 cm. Naast wat roodbakkende steenresten troffen we hier ook enkele stukjes natuursteen aan.

Kuil 3 stak scherp en donker af in het gele zand. Doorsnede 100 cm. Diepte 15 cm. Grote hoeveelheid van zwartgeblakerd en wit aardewerk, zelfde aardewerk ook beschilderd en/of versierd met radstempel. Tevens gebakken steenresten. Ook troffen we gebakken leemresten aan die afkomstig kunnen zijn van een verbrande lemen wand. Deze kuil bevatte veel houtskoolresten. Met behulp van randfragmentanalyse telden we vijf verschillende potten.

Twee andere verkleuringen duiden ook op afvalkuilen maar zijn vermoedelijk net tot op de bodem door de graafmachine verwijderd.

8 Op 19 november 1994 werden bij graafwerkzaamheden t.b.v. de Ekerschotweg opnieuw afvalkuilen aangesneden. Na weer de zwarte bovenlaag van 75 cm. verwijderd te hebben werden de sporen (zie tekening 2) zichtbaar. Kuil 4, 5 en 6 ± 15 cm. diep. Greppel variërend van 5 tot 15 cm. Doorsnede kuil 4 en 5 was 80 cm. Greppel ± 45 cm. breed.

Het verticale profiel van greppel en kuil 6 liet zien dat de vulling van de kuilen tot 10 cm. boven de onverstoorte grond heeft doorgelopen.

In kuil 4 troffen we de rand van een kookpot aan.

Kuil 5 leverde gebakken steenresten op.

Kuil 6 scherven van enkele kookpotten en roodgebakken steenresten.

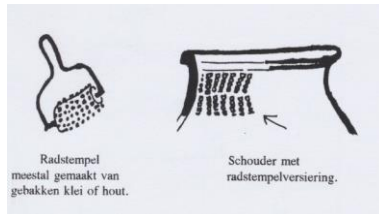
In de greppel troffen we een grote hoeveelheid scherven aan, waaronder vijf verschillende randfragmenten te onderscheiden waren alsmede resten van roodbakkende steen. Tevens troffen we hier een vuursteenafslag aan.

In alle voornoemde gevallen ging het om hetzelfde aardewerk. Jan

Mattheeuwsen z.g. beschreef in 1992 de vondsten.

Archeologische werkgroep, Jac. van de Ven

5. Beschrijving vondsten

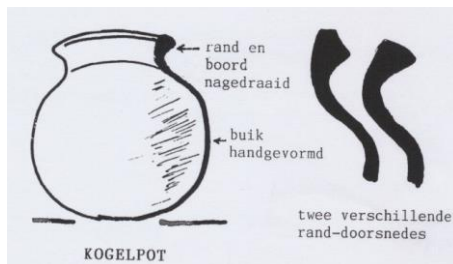

Aardewerkscherven met radstempelversiering, waarschijnlijk 'Karolingische waar'.

Kenmerkend zijn de ingedrukte vierkantjes en driehoekjes, de naam van dit aardewerk stamt af van de Karolingers, een Frankisch vorstengeslacht dat zijn naam ontleende aan zijn beroemde telg Karel de Grote.

Het geslacht stierf in de mannelijke linie uit ca. 1012. Het aardewerk is te dateren +1000 - 1100 na Chr.

PAFFRATH AARDEWERK

Na de invallen van de Noormannen werden vanuit Paffrath hij Keulen aan het einde van de 9e eeuw tot het begin van de 13e eeuw grote hoeveelheden kleine grijsblauwe kogelpotten ingevoerd.

Deze (reducerende gebakken) potjes werden met de hand gevormd, alleen de rand + boord ervan werd op de draaischijf bijgewerkt.

Hun kogelronde vorm weerstond bijzonder goed de inwerking van het kookvuur, en was ook aangepast aan de

ongeplavuisde, aarden hardvloer van de modale middeleeuwer.

PINGSDORF

In de negende eeuw komt eveneens het beschilderde zogenoemde Pingsdorf aardewerk op. (Pingsdorf een stadsdeel van de gemeente Brühl in Duitsland).

Kenmerkend leder-gelige kleur, hun hardgebakken scherf en door een eenvoudige roodbruine versiering van ijzerhoudende slib dat met de vingers op de schouders van de potten aangebracht werd.

Nieuw is ook de uitgeknepen, gegolfde standring.

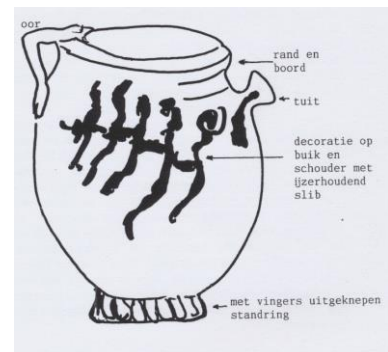
Productiecentra:

- Het Rijnland maar ook elders in Duitsland.
- Zuid-Limburg (Schinveld-Brunssum)

Productie van de 9e tot de 12e eeuw na Chr.

Het Pingsdorf aardewerk uit het Rijnland en Zuid-Limburg zijn moeilijk van elkaar te onderscheiden.

Slechts de vorm en grootte van de zandkorrels, gebruikt voor het verschralen van de klei, zijn een indicatie.

door Jan Mattheeuwsen z.g.

6. De oude Grintweg (2)

We hebben de vorige keer gezien dat de nieuwe grindweg na 'n jaar verplicht onderhoud van de kant van de aannemer en na controle door een ingenieur van waterstaat in goede staat bevonden werd. Waarschijnlijk is dit niet alleen de eerste, maar ook de laatste keer geweest dat de weg prima in orde was.

Omdat de nieuwe weg, ondanks het feit dat hij voor een gedeelte over Boxtels grondgebied loopt, helemaal van Oirschot is, komen de tolgeden in de Oirschotse gemeentekas terecht. Daar staat tegenover dat onze gemeente de weg moet onderhouden. En daar schort het nog al aan vindt de ingenieur van waterstaat die er elk kwartaal op uitgestuurd wordt om de toestand van de weg te controleren. Die controle gebeurt vanwege het feit dat de weg met subsidie van de provincie "begriend" is. Ook wordt de voorraad (weg)materiaal gecontroleerd die op regelmatige afstand van de hele route aanwezig moet zijn om zonodig de weg te herstellen. Die hoeveelheid voorraad wordt uitgedrukt in teerling ellen; een voor mij onbekende uitdrukking. Een blik in een (heel dik) woordenboek leert ons dat 't woord teerling, behalve voor een dobbelsteen ook gebruikt wordt voor een kubus. Als je dan weet dat 't oude woord ellen in die tijd nog wel gebruikt wordt, maar men al lang de meter als maatstaf hanteert, is het duidelijk dat met 100 teerling ellen grind 100 kubieke meter grind bedoeld wordt.

Terug naar de controle, waarvan telkens een verslag naar de gemeente gestuurd wordt. Als je die verslagen leest begrijp je wel hoe en hoe gauw de naam Oude Grintweg in de volksmond ontstaan zal zijn. Die heeft waarschijnlijk niet zozeer met de leeftijd te maken, maar meer met de toestand van de weg.

Het regent klachten vanuit de provincie. Een kleine greep uit de klachten die het gemeentebestuur de eerste 10 jaren op zijn bord krijgt wil ik u niet onthouden.

- 1852: ...De grind is te los, zodat hij hij droog weer gemakkelijk alle kanten uit gaat schuiven
- April 1853:...De grind te zacht... sporen tot een diepte van 3 tot 9 duimen
- Juli 1853:...Hoegenaamd niks aan de weg gedaan. Hij bevindt zich in zodanige slechte staat van onderhoud dat men hem als een verlaten weg zou kunnen beschouwen.
- Jan. 1855 : (verzuchting:) ... Alle pogingen van Den Bosch om Oirschot de weg goed te laten onderhouden zijn vruchteloos.
- Mei 1855:... Nog slechter. Zo slecht dat het te verwachten is dat er binnenkort geen schijn van een grindweg meer te bespeuren is...
- 1856: ...Schier onbruikbaar...Daarom wordt gedreigd om de tolvergunning in te trekken.
- 1857: Er is in het begin van het jaar iets aan de weg gedaan maar niet voldoende. Later in het jaar is het weer "naatje pet".
- 1859. De grindweg van Oirschot naar Boxtel is in zodanige slechte toestand dat hij nauwelijks meer op een grindweg lijkt..

Uit het bovenstaande kun je wel opmaken dat de aanduiding grindweg niet lang toepasselijk is geweest. Grind weg zal dichter bij de waarheid geweest zijn.

Het is vrijwel zeker dat Oirschot zich deerlijk verkeken heeft op de onderhoudskosten. Daarbij komt nog dat, omdat de weg zo slecht is, de mensen er minder gebruik van maken, dus ook de inkomsten van de tolgeden teruglopen. In 1852 werd er F462,78 aan tolgeden gebeurd, in 1857 nog F 347,72. Het is begrijpelijk dat de gemeente pogingen doet om de weg over te doen aan de provincie, maar die is niet erg happig.

Als in 1859 de provincie dan ook besluit de tolvergunning in te trekken protesteert Oirschot niet alleen, maar ze doet ook een aanbod om F 12000,- in de provinciale pot te storten als de provincie de weg overneemt. Dat aanbod wordt van de hand gewezen. In 1863 krijgt Oirschot onverwacht steun van de Kamer van Koophandel en Fabrieken. Die verzoekt zelfs aan B. en W. van Den Bosch om F 2000,- á F 3000,- toe te voegen aan het aanbod van Oirschot. Ze is bang dat de handel zich op Veghel of Eindhoven zal gaan richten als de verbinding met Oirschot niet goed is.

Oude Grintweg bij café "De Bocht"

Ook Boxtel, door de aanleg van de spoorweg ondertussen in het bezit van een spoorwegstation, laat weer van zich horen. Zij willen medewerking verlenen als het provinciebestuur bij overname de weg alsnog over Lennisheuvel naar het station van Boxtel laat lopen. Het baat allemaal niet en Oirschot blijft met zijn grindweg in de maag zitten die rond 1860 niet meer als grindweg te herkennen is.

Het onderhoud, voor zover daar nog sprake van is, beperkt zich grotendeels tot het traject: Kom Oirschot...."roode Kruis". Waarschijnlijk gebruiken de weggebruikers weer de oude route over Lennisheuvel.

We maken een sprong naar 1900, want dan komen de gemeentebesturen van Oirschot en Boxtel bij elkaar om over de toestand van de weg te praten. Het resultaat is dat Boxtel in April 1901 dat gedeelte van de weg overneemt dat op haar grondgebied ligt.

Begin deze eeuw is de fiets in opkomst. De A.N.W.B. werkt aan een groot fietspadenplan in de regio en laat daarbij ook haar oog vallen op de Oude Grintweg. Na onderzoek komt ze tot de conclusie dat 'n fietspad hier niet duur hoeft te zijn, want na enig "woelen" blijkt er nog veel grint onder het zand te liggen. Bovendien kan men het puin van de in 1904 ingestorte kerktoren mooi als harde ondergrond gebruiken. (alweer restanten van de kerktoren opgespoord.)

Oude Grintweg bij café Mieke Vingerhoets.
Wie kent deze mensen nog?

En zo geschiedt hetna een jaar of zeven.

In Juni 1913 wordt een gruisweg geopend, gelegen aan de Westelijke berm van de voormalige grindweg van Oirschot naar Boxtel, betaald en onderhouden door beide gemeenten. Alhoewel er regelmatig gebreken aan het fietspad zijn kwijt Oirschot zich nu beter van haar onderhoudsplicht.

We schrijven 1939 als de Oude Grintweg "verhard" wordt. Daarbij wordt eindelijk ook de bocht bij De Vier Uitersten en "de Wórmingbaauw" rechtgetrokken, waarvan bij de aanleg, 100 jaar eerder al sprake was.

Natuurlijk wordt nu van het fietspad weinig of geen gebruik gemaakt en dus verwaarloosd. De laatste gegevens hierover dateren van 1945. Het gemeentebestuur belooft dan nog 't fietspad op te knappen. Wanneer 't pad opgeheven is weten misschien de lezers nog wel. De schrijfster niet !!!

Tenslotte nog:

Bij de aanleg van de weg in 1851 wordt die weg op Buxtels grondgebied met beuken beplant. Als dat de beuken zijn die

er nu nog staan zijn ze ongeveer 150 jaar oud.

In de beginjaren van de weg werd er tol geheven op 2 plaatsen. Bij een zekere Den Dekker op Buxtels gebied, en bij eene Vriens in Oirschot. Er is ook sprake van 't bouwen van 'n tolhuis.

Wie weet waar dat gestaan heeft?

Dat de bewoners van de gelijknamige herberg 't woord Schatskuil voor Schutskuil aangezien hebben is begrijpelijk. (een open geschreven a lijkt op een u). Maar wie kan de naam Schatskuil verklaren?

informatie: Streekarchief Oirschot.

Cl. v. Esch v. Hout.

7. De opkomst, het verval en het voortbestaan van de rederijdersgilden door de eeuwen heen (3)

De achttiende eeuw

In 1711 werd in Holland een algemeen plakkaat afgekondigd tegen rederijdersactiviteiten.

In 1723 vinden we nog een verbod in de Handvesten van Naaldwijk, maar toen deze in 1747 moesten worden vernieuwd, kwam deze passage niet meer voor.

Slechts een enkele rederijderskamer zou half slapend, half levend door de eeuwen heen blijven bestaan, maar voor de meeste rederijdersgilden in de noordelijke Nederlanden is het doek definitief gevallen.

Toen het in Vlaanderen na de vele oorlogen en belegeringen eindelijk beter werd, herrezen de rederijders algemeen, tot in elk dorp en elk gehucht.

Er werden weer grote wedstrijden gehouden (Brugge 1700, Gent 1703), er vonden weer jaarlijkse vertoningen plaats, de overheid stelde er weer vergoedingen tegenover, en men hield weer maandelijks bijeenkomsten om met de taal bezig te zijn.

Er werden zelfs permanente theaters gebouwd, terwijl kleinere gezelschappen zonder eigen theater, decorschermen en andere toneelbenodigdheden huurden van de grotere broers.

In Vlaanderen was men weer actief als vanouds tot Napoleon tegen het einde van de eeuw roet in het eten kwam gooien.

De activiteiten werden toen weer op een laag pitje gesteld.

De negentiende eeuw

Toen ook Napoleon zijn biezen weer had gepakt keerde de rust weer en werden de overgebleven rederijders weer levendig.

De franse invloeden vormden zelfs een nieuwe stimulans en gaven een nieuw aspect aan de rederijdersactiviteiten. De rederijders wierpen zich in de strijd tegen de verfransing.

Het Roosjen in Tielts verkeerde in volle bloei: in de winter speelde men elke twee weken.

Er ontstonden ook nieuwe vergelijkbare verenigingen, zoals in 1826 te Oostende de Koninklijke Maatschappij voor taal- en dichtkunst, die, zoals de oude rederijderskamers, een ken-spreuk of devies aannam.

Tot 1830 werden er jaarlijks onderlinge wedstrijden gehouden. Toen brak er weer een rustige rederijdersperiode aan, omdat het nieuwe land, België, op poten moest worden gezet.

Maar ook die pauze had de rederijderskamers in Vlaanderen niet geschaad.

Er werd opnieuw toneel gespeeld, er werden muzikale avonden georganiseerd, er werden toneel- en letterkundige oefeningen gedaan en er werden welsprekendheidstoernooien gehouden (ivm de taalzuivering).

Tegen het einde van de negentiende eeuw en in het begin van de twintigste veranderden de rederijders veelal tot pure toneelgezelschappen of smolt men samen met een toneelvereniging.

De twintigste eeuw

Deze toneelverenigingen zijn veelal blijven bestaan tot op heden. Wel is er een nostalgisch/historisch besef ontwaakt dat probeert oude waarden, gebruiken en tradities weer nieuw leven in te blazen.

Zo kunnen bestaande toneelverenigingen onder strenge voorwaarden weer de titel rederijderskamer bekomen, zoals in 1951 de Bossche rederijderskamer Moyses' Bosch is heropgericht als voortzetting van het in 1915 opgerichte Roomsche Toneel.

Een ander gevolg van de herontdekking van de rederijderskamers zijn de vele onderzoeken en daarbij behorende publikaties die het licht zien.

Momenteel zijn er, in Nederland 15 rederijderskamers die hun oorsprong hebben in ons verre verleden.

In 1983 is in Oirschot een nieuwe telg geboren, echter zonder historische wortels.

De rederijdersgilde van Sint Katrien uit Oirschot zal dan vooralsnog ook niet erkend worden door de gevestigde rederijderskamers. Om erkend te worden moet men aan een aantal eisen voldoen: men moet het vermogen hebben de traditie van de rederijders nieuw leven in te blazen; men moet een hoog niveau bereikt hebben; men moet uitblinken in een goede organisatie.

Of de Rederijkers van Sint Katrien de ambitie hebben om een echte erkende rederijderskamer te worden, is de vraag.

Henk van de Wal

Literatuur:

Boheemen, F.C. van & Heijden, C.J. van der De Delftse rederijders 'Wij rapen gheneucht' Amsterdam 1982

Boheemen, F.C. van & Heijden, C.J. van der

De Westlandse rederijderskamers in de 16e en 17e eeuw Amsterdam 1985

Degroote, G.

Oude klanken Nieuwe accenten. De kunst van de rederijders. Leiden 1969

De Vlaminck, Alfons L.

Jaerboeken der Aloude kamer van Rhetorica 'Het Roosjen te Thielt' Gent 1862

Hermans, C.R.

Geschiedenis der rederijders in Noord-Brabant Den Bosch 1867

Kops, Willem

Schets ener geschiedenis der Rederijken

in: Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, deel 2 Leiden 1774

Verheyden, A.L.E.

De geschiedenis van de Koninklijke Rederijderskamer De Goudbloem Vilvoorde 1973

Wal, Henk van de

De Rederijdersgilde van Sint Katrien Oirschot 1983-1993 Oirschot 1992

8. Doetelen

Hoe 't in "törp" was weet ik niet; maar 't woord rommelpot kenden wij niet achter op 't Laageind.

De fabricage van 'n doetelpot zullen de meeste 40-plussers nog wel kennen; de verschillende manieren om de hiervoor onmisbare varkensblaas te verdienen waarschijnlijk ook wel. Maar daar was je er niet mee. Bij 't doetelen hoorde passende kledij. Dus plunderde hij ons het mannelijk deel van de doetelgroep onze vaders kleerkast, het vrouwelijk deel tooide zich met grootmoeders (geërfde) kledingstukken.

Een van de meisjes viel de eer te beurt 'n poffer te mogen dragen. Wel vergezeld van voortdurende vermaningen van ons moeder om er toch vooral zuinig op te zijn.

De jongens werden nog voorzien van een krijgshaftige houtskool-snor en 'n paar slordige zwarte vegen om hun imago wat op te krikken.

Aldus uitgedost en gewapend met de doetelpot, een koperen tabaksdoos voor het geld en 'n knijpkat om hij te "luchten" vertrokken we in "d'n donkere" voor onze doeteltournee door 't

Laageind en omstreken.

Bij ons optreden hij de mensen op den herd was de rolverdeling als volgt:

De jongens doetelden en haalden geld op, terwijl de meisjes als voorlopers van de huidige dansmariekes fungeerden en de volgende liedjes zongen:

Vastenavond die komt an en ik heb nog gene man.

En ik heb nog een klarhoentje (??) (korhoentje of kapoentje?) dat moet er vanavond an.

En als ik m'n potje koken wil, dan wordt m'n potje zwart.

Dan loop ik naar de burenen, daar laat ik m'n potje schuren.

Dan loop ik naar de Fransen, daar laat ik m'n potje dansen.

Hier 'ne stoel en daar 'ne stoel, op elke stoel 'n kussen.

Mèske houdt oewe kinnebak toe of ik slo'r ne pannekoek tussen.

Boven in de schaauwen, hangen de verkens mi taauwen.

Boven in de schorstéén, hangen de verkens mi lange téén.

'Kheb gezongen en niks gehad,
snij 'n stuk van 't verken z'n gat.

Snij maar diep, snij maar diep,
snij, maar in m 'ne vinger nie

Vrouwke, tis vastenavond,
we kommen nie thuis voor tavond.
Tavond in de maneschijn,
als vader en moeder naar bed toe zijn.
Rommelpotterij, rommelpotterij,
gif me 'ne cent dan go'k voorbij.
Gif me 'ne appel of 'n peer,
dan kom ik 't hele jaar nie meer.

Clari van Esch van Hout